

Tytuł szkolenia: Edukacja wielokulturowa w edukacji globalnej

Wstęp:

Edukacja globalna i wchodząca w jej zakres edukacja wielokulturowa stanowią odpowiedź na potrzebę przygotowania uczniów do funkcjonowania w zglobalizowanym i zróżnicowanym kulturowo współczesnym świecie. Zastosowanie w nauczaniu ich założeń wpisuje się i przyczynia do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły. Treści edukacji globalnej i wielokulturowej obecne są zarówno w starej, jak i w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego. Obowiązek prowadzenia przez szkoły edukacji globalnej, a co z tym się wiąże, także edukacji wielokulturowej, podkreślają wysocy rangą przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ministerstwa Spraw Zagranicznych, a ich realizacja jest wspierana przez Ośrodek Rozwoju Edukacji oraz ośrodki doskonalenia nauczycieli. Niniejszy warsztat ma przyczynić się do włączenia edukacji globalnej i wielokulturowej do głównego nurtu edukacji w Polsce oraz przygotować doradców metodycznych i nauczycieli konsultantów do wspierania nauczycieli w prowadzeniu dobrej jakości edukacji globalnej i wielokulturowej poprzez włączanie ich treści do programu nauczania.

Cel ogólny:

Przygotowanie do realizacji działań dydaktyczno-wychowawczych z zakresu edukacji globalnej i wielokulturowej.

Cel warsztatu:

- poznanie koncepcji edukacji globalnej i edukacji wielokulturowej oraz ich wzajemnych relacji w obszarze celów, wiedzy, wartości, postaw i umiejętności
- kształtowanie umiejętności identyfikowania treści edukacji globalnej i wielokulturowej w podstawie programowej kształcenia ogólnego

- planowanie działań dydaktyczno-wychowawczych z zakresu edukacji globalnej i wielokulturowej

Adresaci:

- doradcy metodyczni i nauczyciele konsultanci

Czas realizacji:

16 godzin dydaktycznych

Tytuły modułów:

- I. Wprowadzenie**
- II. Edukacja globalna**
- III. Edukacja wielokulturowa**
- IV. Edukacja globalna a edukacja wielokulturowa. Treści edukacji wielokulturowej w podstawie programowej**
- V. Planowanie działań edukacyjnych**
- VI. Podsumowanie**

Materiały dydaktyczne:

- materiał pomocniczy nr 1 — „Dzień dobry” w różnych językach
- materiał pomocniczy nr 2 — Pytania do ćwiczenia
- materiał pomocniczy nr 3 — Cytaty
- materiał pomocniczy nr 4 — Edukacja globalna i rozwojowa
- materiał pomocniczy nr 5 — Czym jest, a czym nie jest edukacja globalna?
- materiał pomocniczy nr 6 — Edukacja wielokulturowa i międzykulturowa
- materiał pomocniczy nr 7 — Afryka i Afrykańczycy — mity i fakty
- materiał pomocniczy nr 8 — Instrukcja do pracy w grupach

- tekst podstawy programowej kształcenia ogólnego
- blok flipchart, mazaki, taśma malarska, kartki papieru, klej, nożyczki, gazety, kolorowe magazyny, pocztówki, karteczki samoprzylepne, komputer z dostępem do Internetu, głośniki

Literatura:

Ambrosewicz-Jacobs Jolanta, *Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych*, Stowarzyszenie Villa Decjusza, Kraków 2003

Babul Magdalena, Mielnikiewicz Olga, Paluszek Anna, Posadzy Magda, Sarna Aneta, Schab Magdalena, Sierocińska Sylwia, *Afganistan. Materiały edukacyjne dla szkół*, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2009

Czerniejewska Izabela, *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM, Poznań 2008

Czy klęska wielokulturowości?, red. Hanna Mamzer, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2008

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela, red. Anna Klimowicz, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2004

Global Education Guidelines. A Handbook for educators to understand and implement global education, red. Miguel C. da Silva, The North-South Centre of the Council of Europe, Lisbon 2008

Harrison E. Lawrence, Huntington P. Samuel, *Kultura ma znaczenie*, Zys i S-ka, Warszawa 2003

Jak mówić polskim dzieciom o dzieciach Afryki?, red. Paweł Średziński, Fundacja „Afryka Inaczej”, Warszawa 2009

Kochanowicz Kordian, Wojtalik Marcin, *Jak mówić o większości świata?*, Instytut Globalnej Odpowiedzialności i Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2009

Olszewska Agnieszka, Zawadzka Agnieszka, *Przespaceruj się w moich butach. O spotkaniach międzykulturowych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2008

Uczenie się międzykulturowe. Pakiet szkoleniowy, red. Silvio Martinelli, Mark Taylor, Rada Europy i Komisja Europejska, 2000

Wiem, rozumiem, działam – edukacja rozwojowa w polskiej szkole

Szczygieł Paulina, Witkowski Jędrzej, *Edukacja globalna w szkole*, Spotkania — Stowarzyszenie dla Edukacji i Kultury, Warszawa 2009

Warsztaty kompetencji międzykulturowych — podręcznik dla trenerów, red. Marzena Lipińska, IPSiR UW MCAZ, Warszawa 2008

Wspólna przeszłość — wspólna przyszłość. Materiały pomocnicze dla nauczycieli, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2008

Wybierz różnorodność. Promowanie postaw antydyskryminacyjnych w organizacji, szkole i miejscu pracy, red. Anna Kamińska, Stowarzyszenie Inicjatyw Niezależnych „Mikuszewo”, Mikuszewo 2007

Wykaz przydatnych stron internetowych:

Portal Ośrodka Rozwoju Edukacji „Wiem, rozumiem, działam. Edukacja rozwojowa w polskiej szkole”: www.edukacjaglobalna-codn.pl

Portal Tygodnia Edukacji Globalnej: www.teg.edu.pl

Portal Fundacji Edukacji Międzykulturowej: www.miedzykulturowa.org.pl

Portal Pracownia Wielokulturowa: www.pracownia-wielokulturowa.pl

Portal Polskiej Akcji Humanitarnej „Uchodźcy do szkoły!": www.uchodzcycydoszkoly.pl

Gazeta uchodźców refugee.pl Polskiej Akcji Humanitarnej: www.refugee.pl

Portal Polskiej Akcji Humanitarnej: www.pah.org.pl

Portal Centrum Edukacji Obywatelskiej: www.ceo.org.pl

Portal Fundacji „Afryka inaczej”: <http://www.afryka.org>

Portal Polskiej Zielonej Sieci: www.globalnepoludnie.pl

Portal Arabia.pl: www.arabia.pl

Moduł I

Temat: Wprowadzenie

Cele:

- poznanie się uczestników zajęć
- przedstawienie celów i programu szkolenia
- sprecyzowanie wzajemnych oczekiwań i odniesienie ich do programu szkolenia
- ustalenie zasad obowiązujących w czasie szkolenia

Czas:

2 godziny dydaktyczne

Przebieg zajęć:

1. Przedstaw się. Udziel informacji dotyczących Twoich kompetencji i uprawnień. Możesz też, jeśli chcesz, podzielić się informacjami dotyczącymi Twojego życia prywatnego.
2. Przygotuj karteczki z powitaniem w różnych językach (materiał pomocniczy nr 1). Każda osoba losuje jedną karteczkę. Poproś uczestników o przedstawienie się (imię, nazwisko, miejsce pracy, nauczany przedmiot) i odczytanie powitania. Zadaj pytanie o doświadczenia związane z edukacją globalną i edukacją wielokulturową. Uzyskane informacje będą przydatne do dalszego przebiegu szkolenia (np. jeśli uznasz to za potrzebne do modyfikacji programu).
3. Omów krótko cele, program i metody szkolenia. Określ, jakie są spodziewane rezultaty szkolenia, oraz jakie masz oczekiwania względem uczestników (np. aktywny udział, dzielenie się doświadczeniem, konstruktywne komentarze, zgłaszanie pytań w razie wątpliwości czy niezrozumienia prezentowanego zagadnienia). Niektóre ze swoich oczekiwań możesz zaproponować jako część kontraktu, który grupa będzie zawierać. Zapytaj, czy na tym etapie są jakieś kwestie, które wymagają wyjaśnienia bądź sprecyzowania. Opowiedz na wszystkie pytania.

5

4. Zaproponuj grupie zawarcie kontraktu. Wspólnie zapiszcie zasady, które będą obowiązywać w czasie szkolenia. Na początku możesz zaproponować kilka z nich (np. słuchamy się nawzajem, nie krytykujemy, nie oceniamy, odnosimy się do wypowiedzanych treści, a nie do osób, wyłączamy/wyciszamy telefony, każdy ma prawo pytać, nie spóźniamy się), a następnie poprosić o ich skomentowanie i uzupełnienie. Po stworzeniu kontraktu upewnij się, czy wszyscy zgadzają się z jego treścią. Poproś, aby wszyscy podpisali się pod nim. Kartkę ze spisanyymi zasadami umieść w widocznym miejscu. Możesz się do nich odwoływać w czasie szkolenia, aby zapewnić jego sprawny przebieg.
5. Zapytaj uczestników o ich oczekiwania związane ze szkoleniem. Rozdaj każdej osobie po jednej kartce samoprzylepnej i poproś o zapisanie jednego, najważniejszego według niej, oczekiwania. Zbierz kartki i przyklej je w widocznym miejscu, grupując w kategorie tematyczne (np. związane z treścią szkolenia, metodami pracy, kwestie organizacyjne). Odnieś oczekiwania do programu szkolenia. Zwróć uwagę na te, które w związku z tematem szkolenia, metodami pracy lub ograniczeniem czasowym nie będą mogły być zaspokojone (np. uzyskanie dużej ilości wiedzy w formie wykładów).
6. Na podłodze wzdłuż długości sali naklej papierową taśmę z zaznaczoną podziałką od 0% do 100%. Poproś uczestników o powstanie i odstawienie krzeseł. Wyjaśnij im, że ćwiczenie, które teraz wykonacie, będzie polegać na odpowiadaniu na zadawane przez Ciebie pytania poprzez zajmowanie pozycji na podziałce procentowej — zgodnie z posiadaną wiedzą. Odczytuj kolejno pytania, dając wszystkim osobom odpowiedni czas na udzielenie odpowiedzi (materiał pomocniczy nr 2).

Celem tego ćwiczenia jest wprowadzenie do tematu szkolenia, uświadomienie uczestnikom różnorodności i nierówności na świecie oraz skonfrontowanie ich wyobrażeń i wiedzy z tego zakresu z faktami. Podsumowując ćwiczenie, zapytaj: co ich najbardziej zaskoczyło? Z czego nie zdawali sobie wcześniej sprawy? Z czego to wynika? (np. obraz świata kształtowany jest przez media, program szkolny, treści podręczników, brak codziennego kontaktu z przedstawi-

Wiem, rozumiem, działam – edukacja rozwojowa w polskiej szkole

cielami innych kultur). Zapowiedz, że w dalszej części szkolenia będziecie starać się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób włączać te kwestie do programu nauczania.

Moduł II

Temat: Edukacja globalna

Cele:

- przedstawienie koncepcji edukacji globalnej (cele, wartości, postawy, umiejętności, przykładowe treści)
- przedstawienie podstawowych pojęć edukacji globalnej (współzależności globalne, rozwój, zrównoważony rozwój, HDI — ang. *Human Development Index* — Wskaźnik Rozwoju Społecznego, Globalna Północ, Globalne Południe)

Czas:

2 godziny dydaktyczne

Przebieg zajęć:

1. Podziel grupę na cztery zespoły. Każdej osobie naklej na plecach karteczkę samoprzylepną w jednym z czterech kolorów lub z jednym z haseł: powietrze, woda, ogień, ziemia. Poproś, aby uczestnicy szkolenia połączyli się w zespoły (zaznacz, że nie wolno porozumiewać się werbalnie ani zdejmować karteczek z pleców!).
2. Każdemu zespołowi przydziel dużą kartkę papieru i mazak. Poproś, aby za pomocą burzy mózgów uczestnicy zapisali skojarzenia związane z edukacją globalną i edukacją wielokulturową (kartkę należy podzielić na dwie części i osobno spisać skojarzenia związane z każdym rodzajem edukacji). Następnie poproś o podkreślenie skojarzeń, które są wspólne dla tych rodzajów edukacji. Zbierz kartki i umieść je w widocznym miejscu (np. na ścianie). Zaproś wszystkich do zapoznania się z wynikami prac pozostałych grup. Nie komentujcie trafności sformułowań.

Podsumowując ćwiczenie, zwróć uwagę na różnorodność skojarzeń, która z pewnością się ujawni. Podkreśl, że wiele z nich jest zbieżnych z teorią i praktyką, o czym uczestnicy będą się mogli przekonać w dalszej części szkolenia.

3. Wstępem do dalszej części szkolenia będą trzy cytaty:

Wszystko sprowadza się naprawdę do tego: całe życie jest ze sobą powiązane. Jesteśmy złapani w sieć wzajemności, z której nie można uciec, włożeni w jeden worek przeznaczenia. Cokolwiek dotyka kogoś bezpośrednio, wpływa na nas pośrednio. Zostaliśmy stworzeni do życia razem z powodu współzależnej konstrukcji rzeczywistości. Czy pomyślałeś kiedyś, że nie możesz wyjść rano do pracy bez bycia zależnym od większości świata? No właśnie, czy zastanawiałeś się kiedyś nad tym? Skąd pochodzi kawa w Twoim kubku? Skąd się wzięła gąbka? Jakim cudem trafił na Twój stół bananowy jogurt? I zanim skończysz śniadanie, już zależałeś od ponad połowy świata.

Bożonarodzeniowe kazanie wygłoszone przez Martina Lutra Kinga w 1967 r. Cyt. za Katarzyną Szeniawską, PAH „Lekcje dla świata”, s. 10.

Martin Luther King (1929–1968) — pastor Kościoła baptystów, amerykański bojownik o prawa człowieka, działacz na rzecz równouprawnienia, zniesienia dyskryminacji rasowej, Uznany za Człowieka Roku przez magazyn „Time” w 1963 r., laureat pokojowej Nagrody Nobla w 1964 r. Zamordowany 4 kwietnia 1968 r.

Modlił się — to nie była moja religia.

Jadł — to nie było moje jedzenie.

Mówił — to nie był mój język.

Ubierał się — to nie było to co ja nosiłam.

Wziął mnie za rękę — była innego koloru niż moja.

Ale gdy się śmiał — to

Śmiał się tak samo jak ja, a kiedy płakał —

Płakał tak samo jak ja.

Cyt. za: Jolantą Ambrosewicz-Jacobs, *Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych*, Stowarzyszenie Villa Decjusza, Kraków 2003.

Amy Maddox, 16 lat, Bartersville, Indiana

Nie wątp nigdy, że niewielka grupa myślących, zaangażowanych obywateli może zmienić świat, albowiem do tej pory jedynie im się to udawało.

Cyt. za: Jolantą Ambrosewicz-Jacobs, *Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych*, Stowarzyszenie Villa Decjusza, Kraków 2003.

Margaret Mead (1901–1978) — amerykańska antropolożka kulturowa; w pracach jej uwydatniał się determinizm kulturowy.

(Dla uczniów przygotuj cytaty bez podawania informacji o ich źródle i bez biogramu autora). Rozdaj tekst i przeczytaj go na głos lub poproś kogoś o przeczytanie (materiał pomocniczy nr 3). Zapytaj uczestników, czy wiedzą, kim są autorzy tych słów (Martin Luter King, Amy Maddox oraz Margaret Mead). Poproś, aby przez chwilę każdy zastanowił się nad sensem i trafnością tych tekstów.

4. Wyjaśnij, że ten moduł szkolenia dotyczyć będzie edukacji globalnej, kolejny zaś edukacji wielokulturowej. W dalszej części zostaną omówione wzajemne relacje tych dwóch rodzajów edukacji. Przedstaw koncepcję edukacji globalnej — jej cele oraz wartości, postawy i umiejętności, które kształtuje. Wyjaśnij kwestie związane z terminologią (edukacja globalna, edukacja rozwojowa, edukacja dla zrównoważonego rozwoju). Omów podstawowe pojęcia edukacji globalnej (współzależności globalne, rozwój, zrównoważony rozwój, HDI, Globalna Północ, Globalne Południe). Wskaż przykładowe treści edukacji globalnej. Zwróć uwagę na interdyscyplinarny charakter edukacji globalnej (materiał pomocniczy nr 4).
5. Następnie zaproponuj uczestnikom przedstawienie koncepcji edukacji globalnej w formie graficznej. Podziel grupę na mniejsze zespoły. Rozdaj materiały (arkusze papieru, mazaki, kredki,

klej, nożyczki, kolorowe czasopisma itp.). Poleć zespołom, aby po wykonaniu zadania zespoły zaprezentowały swoje prace.

6. Na tablicy lub na ścianie umieść hasła „Edukacja globalna jest” i „Edukacja globalna nie jest”. Poproś o wylosowanie kartek, zawierających stwierdzenia, odnoszące się do edukacji globalnej — każda osoba lub para losuje jedną kartkę (materiał pomocniczy nr 5). Poproś uczestników, aby po kolei odczytali na głos stwierdzenia, dopasowali je do nagłówków, oraz aby uargumentowali, czemu podjęli takie decyzje. Każdorazowo pytaj, czy grupa zgadza się z argumentacją. W razie różnicy zdań przeprowadź krótką dyskusję. Podsumuj ćwiczenie.

Moduł III

Temat: Edukacja wielokulturowa

Cele:

- przedstawienie koncepcji edukacji wielokulturowej (cele, wartości, postawy, umiejętności, przykładowe treści)
- przedstawienie podstawowych pojęć edukacji wielokulturowej
- wyjaśnienie różnic terminologicznych (edukacja wielokulturowa czy międzykulturowa)

Czas:

2 godziny dydaktyczne

Przebieg zajęć:

1. W formie krótkiego wykładu przedstaw koncepcję edukacji wielokulturowej — jej cele, wartości, postawy i umiejętności, które kształtuje. Omów przykładowe treści edukacji wielokulturowej. Zwróć uwagę na różnice w terminologii stosowanej przez teoretyków i praktyków (edukacja wielokulturowa czy międzykulturowa). Omów podstawowe pojęcia: kultura, stereotyp, uprzedzenie, komunikacja międzykulturowa, kompetencje międzykulturowe. (materiał pomocniczy nr 6).
2. Jako wstęp do ćwiczenia zaproponuj wysłuchanie fragmentu piosenki 2face Idibia *If Love Is A Crime*: <http://www.youtube.com/watch?v=oUzJ6BklSxQ>
Nie wyjaśniaj, skąd pochodzi artysta ją wykonujący (2face Idibia to przykład współczesnej afrykańskiej muzyki: artysta pochodzi z Nigerii).
Zapytaj, czy ktoś zna prezentowany utwór? Czy różni się on od utworów prezentowanych w mediach muzycznych? Skąd może pochodzić artysta wykonujący ten utwór? Czy uczestnicy skojarzyliby ten utwór z muzyką afrykańską? Dlaczego?

3. Przypomnij uczestnikom, że każdy posługuje się różnymi stereotypami, że wielu z nas z nich nie zdaje sobie nawet sprawy. Jednym z zadań edukacji wielokulturowej jest mierzenie się z nimi. Zaproponuj ćwiczenie, które pozwoli na uświadomienie sobie stereotypów dotyczących wybranej kultury.

Zapytaj o skojarzenia na temat Afryki i Afrykańczyków. Zapisuj je kolejno na tablicy lub dużym arkuszu papieru. Wśród skojarzeń mogą się pojawić m.in.: piękna dzika przyroda, złe warunki życia, niebezpieczna/niestabilna sytuacja polityczna, głód itp. Możesz też dodać kilka od siebie. Następnie zakwestionuj i omów kolejno wybrane stereotypy (materiał pomocniczy nr 7).

4. Zwróć uwagę, że prowadząc edukację wielokulturową, należy w szczególności zadbać o to, aby nie przyczyniała się ona do pogłębiania i utrwalania stereotypów dotyczących poszczególnych grup społecznych, etnicznych czy religijnych. Posługiwanie się stereotypami/utrwalanie stereotypów to jedna z „pułapek” edukacji wielokulturowej. Wspólnie postarajcie się zidentyfikować takie zagrożenia. Lista może zawierać m.in.:

- spłykanie obrazu danej kultury — ograniczanie się do folkloru, egzotyki, zwyczajów, ciekawostek związanych z daną kulturą,
- wybiórczy, niepełny, uproszczony sposób prezentacji danej kultury, oparty na naszym wyobrażeniu lub nierzetelnych informacjach.

5. Następnie zaproponuj, by uczestnicy w grupach zastanowili się, w jaki sposób unikać zidentyfikowanych wcześniej „pułapek”. Na co zwrócić szczególną uwagę planując i prowadząc działania edukacyjne? Rezultaty pracy grup zapiszcie w formie wskazówek dla osób prowadzących edukację wielokulturową.

Wskazówki mogą być następujące:

- 1) sformułuj cel planowanych działań, a następnie dobierz metody pracy (najpierw zastanów się, co chcesz osiągnąć, jaką wiedzę, umiejętności czy postawy kształtować, a dopiero potem pomyśl, w jaki sposób możesz to zrobić)
- 2) dostosuj metody pracy do poziomu wiedzy i umiejętności odbiorców

- 3) zidentyfikuj stereotypy dotyczące danej grupy lub zjawiska oraz sposób, w jaki są wyrażane i kształtowane
- 4) zastanów się, jakimi stereotypami dotyczącymi danej grupy lub zjawiska sam się posługujesz
- 5) prezentuj możliwie pełny i obiektywny obraz danej kultury
- 6) korzystaj z wiarygodnych, rzetelnych źródeł informacji
- 7) włączaj przedstawicieli prezentowanej kultury w realizowane działania (np. zaproś na spotkanie, skonsultuj planowane działania i treści)

Moduł IV

Temat: Edukacja globalna a edukacja wielokulturowa. Treści edukacji wielokulturowej w podstawie programowej

Cele:

- wskazanie i omówienie celów, wartości, postaw, umiejętności oraz treści wspólnych dla edukacji globalnej i edukacji wielokulturowej
- zidentyfikowanie i omówienie wspólnych dla omawianych rodzajów edukacji treści w podstawie programowej wybranych przedmiotów

Czas:

2 godziny dydaktyczne

Przebieg zajęć:

1. Odwołaj się do informacji z dwóch poprzednich modułów szkolenia oraz do ćwiczenia dotyczącego porównania edukacji globalnej z edukacją wielokulturową (rezultat burzy mózgów — praca w grupach). Celem tego modułu jest uporządkowanie i podsumowanie tych informacji, a także wskazanie przykładowych treści edukacji globalnej i edukacji wielokulturowej w podstawie programowej wybranych przedmiotów po to, aby włączać je do programu nauczania i planować konkretne działania.
2. Zaproponuj dyskusję w parach na temat wzajemnych relacji edukacji globalnej oraz edukacji wielokulturowej. Poproś uczestników, by w trakcie rozmowy odnosili się do celów, wartości, postaw i umiejętności, które te rodzaje edukacji promują i kształtują. Poproś o zapisanie na kartkach najważniejszych wątków dyskusji.

3. Zakończ pracę w parach. Rozpocznij dyskusję. Zapytaj, czy uczestnicy zgadzają się ze stwierdzeniem, że: „edukacja globalna i edukacja wielokulturowa to dwie strony tej samej monety”? Jak można to stwierdzenie rozumieć? Następnie zapytaj, jaka wiedza, postawy i umiejętności są potrzebne do funkcjonowania we współczesnym zróżnicowanym świecie? Zwróć szczególną uwagę na:
- wiedzę na temat innych kultur i szacunek dla nich (eliminowanie uprzedzeń i stereotypów)
 - empatię, czyli rozumienie innych, stawianie siebie w miejscu innego, patrzenie na problem oczami drugiej osoby
 - solidarność, czyli zaangażowanie w działania przeciw niesprawiedliwości i nierówności wynikające ze świadomości współzależności globalnych i podyktowane wspólnotą interesów
 - współpracę z przedstawicielami innych kultur, czyli wykorzystywanie różnorodności i praktyczne zastosowanie innych kulturowych rozwiązań
4. Zaproponuj analizę podstaw programowych poszczególnych przedmiotów — zidentyfikowanie treści nauczania edukacji wielokulturowej. Podziel grupę na 3–4-osobowe zespoły przedmiotowe. Rozdaj teksty podstawy programowej wybranych przedmiotów (zgodnie z kompetencjami uczestników). Zadaniem każdego zespołu jest wskazanie treści nauczania, które mogą być realizowane w ramach edukacji wielokulturowej, oraz uargumentowanie, w jaki sposób realizacja tych treści przyczynia się do osiągnięcia celu edukacji globalnej. Po wykonaniu zadania poproś każdy zespół o krótką prezentację rezultatów. Podsumuj ćwiczenie.

Moduł V

Temat: Planowanie działań edukacyjnych

Cele:

- praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy
- kształtowanie umiejętności planowania działań edukacyjnych z zakresu edukacji wielokulturowej

Czas:

6 godzin dydaktycznych

Przebieg zajęć:

1. Wyjaśnij uczestnikom, że celem tego modułu jest praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy. Zadaniem ich będzie szczegółowe zaplanowanie działań edukacyjnych. Podziel grupę na 3–4-osobowe zespoły. Zadaniem każdego zespołu jest opracowanie koncepcji międzyprzedmiotowego projektu edukacyjnego, który będzie odpowiedzią, na istniejący w szkole lub środowisku lokalnym problem, mający kontekst wielokulturowy. Rozdaj grupom instrukcje (materiał pomocniczy nr 8).
2. Poleć zespołom, aby zaprezentowały rezultaty prac. Po prezentacji każdej z grup poproś osoby z pozostałych zespołów o uwagi. Uczestnicy formułując komentarze, powinny odnieść się do pytań: Co jest mocną stroną tego projektu? W jaki sposób można go uzupełnić lub poprawić? Czy projekt realizuje cele edukacji wielokulturowej i edukacji globalnej? Czy autorzy uniknęli „pułapek” edukacji wielokulturowej?
3. Podsumuj pracę zespołów. Odnieś się do zaproponowanej tematyki, podkreśl mocne strony projektów, skomentuj zaproponowane metody (np. ich trafność, atrakcyjność), wskaż źródła

Wiem, rozumiem, działam – edukacja rozwojowa w polskiej szkole

i materiały, z których można skorzystać w realizacji planowanych działań. Na koniec życzy uczestnikom powodzenia w ich realizacji.

Moduł VI

Temat: Podsumowanie

Cele:

- prezentacja wybranych materiałów edukacyjnych i źródeł informacji na temat zagadnień edukacji globalnej i wielokulturowej
- omówienie rezultatów szkolenia i zweryfikowanie stopnia spełnienia oczekiwań uczestników
- ewaluacja szkolenia

Czas:

2 godziny dydaktyczne

Przebieg zajęć:

1. Przedstaw uczestnikom wybrane źródła informacji (strony internetowe organizacji). Zaprezentuj im przykładowe materiały edukacyjne z zakresu edukacji globalnej i edukacji wielokulturowej (na podstawie literatury i wykazu przydatnych stron internetowych).
2. Podsumuj szkolenie: odnieś się do kolejnych punktów programu i wskaż na główne treści szkolenia. Przypomnij uczestnikom oczekiwania zebrane na początku szkolenia (kartka z oczekiwaniami zebranymi podczas pierwszego modułu). Odnieś się do poszczególnych zagadnień, skomentuj, które z nich udało się Twoim zdaniem spełnić i zrealizować.
3. W poprzek sali rozwiń sznurek z przymocowanymi do niego w równych odstępach kartkami z liczbami od 1 do 10. Poproś uczestników o ocenę szkolenia w skali od 1 do 10. Poleć im, aby każdy stanął obok oceny, którą „wystawia”. Poproś ich, aby osoby, stojące przy tej samej liczbie, podzieliły się między sobą uwagami na temat oceny — uargumentowały swój wybór. Następnie poproś, aby każda osoba wymieniła jeden z powodów, które wpłynęły na jej ocenę

Wiem, rozumiem, działam – edukacja rozwojowa w polskiej szkole

szkolenia. Argumenty nie powinny się powtarzać, dlatego poproś, aby kolejne osoby wskazywały na inne aspekty szkolenia, które wpłynęły na ich ocenę.

4. Podziel się z uczestnikami swoją oceną szkolenia. Podziękuj za wspólnie spędzony czas.

polska pomoc

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Wiem, rozumiem, działam – edukacja rozwojowa w polskiej szkole

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

„Dzień dobry” w różnych językach

afrikaans	Goeie more
arabski	Sabaah al-khayr
armeński	Pari luis
bambara (Mali)	I ni sodoma
białoruski	Dobraj ranicy
bengali (Bangladesz)	Shu pravat
kantoński (Chiny)	Jo san
czeski	Dobré jitro
enga (Papua Nowa Gwinea)	Yongáma
esperanto	Bonan matenon
estoński	Tere hommikust
fiński	Hyvää huomenta
fulani (Zachodnia Afryka)	Jam waali

grecki	Kalimera
hausa (Zachodnia Afryka)	Barkà dà kwana
hebrajski	Boker tov
hindi (Indie, Wschodnia Azja)	Shubha prabhaat
japoński	Ohayo
kikuju (Kenia)	Wi muhoro
kinyarwanda (Rwanda)	Mwaramutse
litewski	Labas rytas
malinké (Senegal, Mali)	Ni soma
mandaryński (Chiny)	Zao an
tajski	Sawatdi torn chao

Źródło: opracowanie własne.

Materiał pomocniczy nr 2

Pytania do ćwiczenia

1. Jaki procent ludzi na świecie żyje w Azji?
Odpowiedź: 60,6%
2. Jaki procent ludzi na świecie żyje w Afryce?
Odpowiedź: 13,8%
3. Jaki procent ludzi na świecie żyje w Europie?
Odpowiedź: 11,4%
4. Jaki procent ludzi na świecie to muzułmanie?
Odpowiedź: 19%
5. Jaki procent ludzi na świecie to chrześcijanie?
Odpowiedź: 33% (w tym katolicy ok. 17% ludności świata)
6. Jaki procent ludzi na świecie posługuje się językiem chińskim?
Odpowiedź: 17%
7. Jaki procent ludzi na świecie nie ukończyło jeszcze 15 lat?
Odpowiedź: 50%
8. Jaki procent ludzi na świecie nie ma dostępu do wody zdatnej do picia?
Odpowiedź: 42%
9. Jaki procent ludzi na świecie umie czytać i pisać?
Odpowiedź: 60%
10. Jaki procent ludzi na świecie chodzi do kina?
Odpowiedź: 1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Human Development Report, UNDP 2009 oraz danych United Nations Statistics Division <http://unstats.un.org/unsd/default.htm>

Materiał pomocniczy nr 3

Cytaty

Wszystko sprowadza się naprawdę do tego: całe życie jest ze sobą powiązane. Jesteśmy złapani w sieć wzajemności, z której nie można uciec, włożeni w jeden worek przeznaczenia. Cokolwiek dotyka kogoś bezpośrednio, wpływa na nas pośrednio. Zostaliśmy stworzeni do życia razem z powodu współzależnej konstrukcji rzeczywistości. Czy pomyślałeś kiedyś, że nie możesz wyjść rano do pracy bez bycia zależnym od większości świata? No właśnie, czy zastanawiałeś się kiedyś nad tym? Skąd pochodzi kawa w Twoim kubku? Skąd się wzięła gąbka? Jakim cudem trafił na Twój stół bananowy jogurt? I zanim skończysz śniadanie, już zależałeś od ponad połowy świata.

Modlił się — to nie była moja religia.

Jadł — to nie było moje jedzenie.

Mówił — to nie był mój język.

Ubierał się — to nie było to co ja nosiłam.

Wziął mnie za rękę — była innego koloru niż moja.

Ale gdy się śmiał — to

Śmiał się tak samo jak ja, a kiedy płakał —

Płakał tak samo jak ja.

Nie wątp nigdy, że niewielka grupa myślących, zaangażowanych obywateli może zmienić świat, albowiem do tej pory jedynie im się to udawało.

Materiał pomocniczy nr 4

Edukacja globalna i rozwojowa

Koncepcję i zagadnienia związane z edukacją globalną i rozwojową prezentują materiały oraz raporty opracowane przez polskie i zagraniczne instytucje edukacyjne, a także organizacje pozarządowe.

W szczególności należy zapoznać się z:

- *Wiem, rozumiem, działam. Edukacja rozwojowa w polskiej szkole*. Platforma edukacyjna Ośrodka Rozwoju Edukacji: <http://www.edukacjaglobalna-codn.pl>
- Alicia Cabezudo, Christos Christidis, Miguel Carvalho da Silva, Valentina Demetriadou-Saltet, Franz Halbartschlager, Georgeta-Paula Mihai, *Global Education Guidelines. A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education*, North-South Centre of the Council of Europe, Lisbon 2010. Materiał dostępny na stronie: www.teg.edu.pl
- *Edukacja globalna w szkole*. Materiał dostępny na stronie: www.teg.edu.pl

Materiały z zakresu edukacji globalnej i rozwojowej dostępne są również na stronach organizacji pozarządowych zajmujących się tą tematyką:

Polska Akcja Humanitarna: www.pah.org.pl

Centrum Edukacji Obywatelskiej: www.ceo.org.pl

Salezjański Wolontariat Misyjny „Młodzi Świata” www.swm.pl

Amnesty International: www.amnesty.org.pl

Grupa eFTe Warszawa: www.efte.org

Polska Zielona Sieć: www.zielonasiec.pl, www.globalnepoludnie.pl

Instytut Globalnej Odpowiedzialności: www.igo.org.pl

Ponadto materiały edukacyjne z zakresu edukacji globalnej i rozwojowej dostępne są na stronie: www.teg.edu.pl

Prezentując edukację globalną i rozwojową, należy zwrócić uwagę na następujące kwestie:

- potrzebę i obowiązek prowadzenia edukacji globalnej i rozwojowej¹
- określenie i omówienie wiedzy, wartości, postaw i umiejętności
- różnorodność definicji i terminologii
- różnorodność tematyki i wskazanie przykładowych treści
- wyjaśnienie podstawowych pojęć (współzależności globalne, rozwój, zrównoważony rozwój, globalne Południe i globalna Północ)
- interdyscyplinarny charakter
- obecność treści edukacji globalnej i rozwojowej zarówno w starej, jak i w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego

Wybrane definicje edukacji globalnej i rozwojowej

Edukacja globalna otwiera oczy ludzi na rzeczywistość światową i budzi ich do działań na rzecz sprawiedliwości i praw człowieka dla wszystkich. Edukacja ta obejmuje edukację rozwojową, edukację na rzecz praw człowieka, edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz edukację na rzecz pokoju i zapobiegania konfliktom. Jest globalnym wymiarem edukacji obywatelskiej.

Definicja Centrum Północ-Południe Rady Europy

Edukacja rozwojowa wyjaśnia, z czego wynikają i na czym polegają problemy współczesnego świata. Pomaga też zrozumieć, jakie czynniki i w jaki sposób kształtują międzynarodowy rozwój. Edukacja rozwojowa przybliży polskiemu społeczeństwu zagadnienia dotyczące sytuacji uboższych krajów, pokazuje wzajemne zależności między Polakami a mieszkańcami krajów rozwijających się. Powinna ona również pobudzać do krytycznej i świadomej refleksji nad własnym stylem życia i codziennymi wyborami, które w kontekście globalnym wywierają pozytywny bądź negatywny wpływ na jakość życia ludzi w innych krajach. W rezultacie edukacja rozwojowa powinna prowadzić do

¹ „(...) edukacja globalna nie jest hobby ministra, lecz jest obowiązkowym zadaniem ministerstwa i zadaniem każdej szkoły”. Cytat z wystąpienia podsekretarza stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej podczas konferencji *Rozwój edukacji globalnej w Polsce – perspektywy współpracy międzysektorowej* 9–10 grudnia 2009 r. Źródło: Aleksandra Piszal oraz członkowie grupy roboczej ds. edukacji rozwojowej Grupy Zagranica, *Rozwój edukacji globalnej w Polsce – perspektywy współpracy międzysektorowej. Raport i materiały pokonferencyjne*, Warszawa, 9–10 grudnia 2009 r., Grupa Zagranica, Warszawa 2009, s. 13–14.

osobistego zaangażowania w walkę z ubóstwem oraz włączenia się w proces budowania globalnego społeczeństwa opartego na zasadach solidarności, równości i współpracy.

Definicja Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP

Edukacja rozwojowa jest procesem, którego celem jest przyczynienie się do rozwoju ludzkiego, społecznego i gospodarczego krajów mniej rozwiniętych gospodarczo (tzw. Południa) poprzez uwydatnianie ich wzajemnych zależności z krajami gospodarczo rozwiniętymi (tzw. Północy), poprzez wprowadzanie pozytywnych zmian w zachowaniu ludzi w sprawie problemów, przed którymi stoją te kraje, oraz przez mobilizowanie aktywnego wsparcia obywateli na rzecz walki z ubóstwem.

Definicja DEEEP (Development Education Exchange in Europe Project)

Edukacja rozwojowa jest procesem aktywnego uczenia się, opartego na wartościach: solidarności, równości, włączania i współpracy. Sprawia ona, że ludzie przechodzą od podstawowej wiedzy o najważniejszych sprawach dotyczących rozwoju międzynarodowego i zrównoważonego rozwoju, poprzez zrozumienie przyczyn i skutków spraw światowych do osobistego zaangażowania i świadomego działania. Edukacja rozwojowa sprzyja pełnemu uczestnictwu wszystkich obywateli w usuwaniu ubóstwa na świecie, i walce z wykluczeniem. Jej zadaniem jest też wpływanie na to, aby polityka międzynarodowa i polityki w poszczególnych krajach były bardziej sprawiedliwe i bardziej oparte na równowadze ekonomicznej, społecznej i ekologicznej oraz na prawach człowieka.

Definicja Forum Edukacji Rozwojowej (2004)

Edukacja globalna stawia sobie za cel kształtowanie świata bardziej sprawiedliwego i przyjaznego dla wszystkich jego mieszkańców. U jej podstaw leżą wartości: godność, sprawiedliwość, solidarność, równość, pokój, wolność. Kształtuje postawy odpowiedzialności, szacunku, uczciwości, otwartości, osobistego zaangażowania i gotowości do uczenia się oraz rozwija umiejętności: dostrzegania i rozumienia współzależności, krytycznego myślenia, praktycznego wykorzystywania wiedzy, podejmowania świadomych decyzji, współpracy i empatii. Obejmuje między innymi zagadnienia globalizacji i istoty współzależności globalnych, różnorodności świata, praw człowieka, zrównoważonego rozwoju i konfliktów — w kontekście globalnym.

Wiem, rozumiem, działam – edukacja rozwojowa w polskiej szkole

Definicja edukacji globalnej wypracowana przez międzysektorowy zespół złożony z przedstawicieli m.in. Ministerstwa Edukacji Narodowej, ośrodków doskonalenia nauczycieli, uczelni wyższych i organizacji pozarządowych (2010).

Materiał pomocniczy nr 5

Czym jest, a czym nie jest edukacja globalna?

Edukacja globalna jest:

sposobem przedstawiania treści, które obecne są w różnych dziedzinach nauki (np. historii, geografii, ekonomii)
zadawaniem pytań o kształt współczesnego świata i zachodzących w nim procesów
rozwojem umiejętności krytycznego myślenia, poczucia odpowiedzialności i współodpowiedzialności za kształt współczesnego świata
wyposażeniem w wiedzę i umiejętności potrzebne, aby być świadomym obywatelem
łączeniem spraw globalnych z naszym codziennym życiem
pokazywaniem zależności między życiem ludzi w krajach Północy i Południa

Edukacja globalna nie jest:

nowym dodatkowym przedmiotem, który należałoby dodać do programu nauczania
omawianiem tematów zbyt trudnych do zrozumienia przez uczniów
mówieniem uczniom, co mają myśleć i robić
podawaniem prostych rozwiązań na złożone problemy
mówieniem o problemach krajów globalnego Południa

analizowaniem problemów bez osobistego zaangażowania się w ich rozwiązywanie

przytaczaniem statystyk i mnożeniem wiedzy faktograficznej

Źródło: Paulina Szczygieł, Jędrzej Witkowski, *Edukacja globalna w szkole*, Spotkania — Stowarzyszenie dla Edukacji i Kultury, Warszawa 2009, s. 5.

Materiał pomocniczy nr 6

Edukacja wielokulturowa i międzykulturowa

Koncepcja wielokulturowości (międzykulturowości) w oświacie pojawiła się w okresie międzywojennym w Stanach Zjednoczonych, co związane było z działaniami na rzecz równości obywateli, a później z działalnością na rzecz równości rasowej. W Europie wprowadzenie tego rodzaju edukacji (lata 70.) związane było z obecnością w szkołach dzieci imigrantów przybywających z Południa w latach 50. i 60., co dało początek wprowadzaniu nowych programów nauczania obejmujących zagadnienia różnorodności religijnej i kulturowej społeczeństwa.²

W teorii i praktyce spotkać się można z wymiennym stosowaniem terminów „wielokulturowa” i „międzykulturowa”. Nie znajdziemy jednej obowiązującej definicji żadnego z tych rodzajów edukacji, a omówienie toczonych od lat dyskusji nt. terminologii oraz przedstawienie wyników badań prowadzonych w tym zakresie wykracza poza cel tego warsztatu.³

Czy jednak można stawiać znak równości między edukacją wielokulturową i międzykulturową? Autorzy licznych publikacji na ten temat wskazują na różnice w celach i zakresach tych edukacji. Na potrzeby tego warsztatu można przyjąć stosowane często przez polskich praktyków rozróżnienie:

„Edukacja wielokulturowa koncentruje się na przybliżaniu uczniom różnych kultur, służąc przełamaniu etnocentrystycznego sposobu myślenia oraz stereotypów kulturowych.

Termin „międzykulturowa” zakłada współpracę, współdziałanie, sugeruje możliwość wspólnego bycia obok siebie pomimo różnic. Zadaniem edukacji międzykulturowej jest nie tyle przybliżenie uczniom historii, tradycji i zwyczajów różnych kultur, co ukazanie podobieństw i różnic między ludźmi. To przede wszystkim warsztat kształtujący postawy i umiejętność kontaktu z innymi.

² J. Ambrosewicz-Jacobs, *Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych*, Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2003, s. 63.

³ Analizę koncepcji edukacji wielokulturowej/międzykulturowej i stosowanej w tym zakresie terminologii przedstawia Izabela Czerniejewska w pracy doktorskiej *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2008:

http://www.pracownia-wielokulturowa.pl/teksty/edukacja_wielokulturowa.pdf

Oba terminy są związane z edukacją, której celem jest uczenie szacunku, zrozumienia i otwartości na inne kultury. W edukacji wielokulturowej szczególnie istotny jest aspekt poznawczy, zaś w edukacji międzykulturowej — działania kształtujące umiejętność współżycia z innymi ludźmi.”⁴

W czasie warsztatu proponuję posługiwać się dwoma terminami wymiennie z uwagi na trudność wyraźnego określenia (rozgraniczenia) zakresu każdego z tych rodzajów edukacji.

Edukacja wielokulturowa promuje i opiera się na:

- otwartości na przedstawicieli innych kultur
- poszanowaniu różnic i wzajemnym zrozumieniu
- tolerancji
- uznawaniu istniejących kultur za jednakowo wartościowe
- zapewnianiu równości szans i zwalczaniu dyskryminacji

Edukacja wielokulturowa przyczynia się do:

- pełniejszego zrozumienia kultur we współczesnych społeczeństwach
- większej zdolności komunikacji ludzi z różnych kultur
- zrozumienia i zaakceptowania kulturowej różnorodności w społeczeństwie
- większej zdolności do uczestniczenia w interakcjach społecznych w skali ponadnarodowej

Podstawowe pojęcia

Kultura — z łac. *colere* — ‘uprawa (ziemi), dbać, pielęgnować, kształcenie’ — termin wieloznaczny, pochodzi od łac. *cultus agri* (‘uprawa ziemi’); przedstawiciele różnych nauk różnie go interpretują. Kulturę można określić jako ogół wytworów ludzi, zarówno materialnych, jak i niematerialnych: duchowych, symbolicznych (takich jak wzory myślenia i zachowania). Pojęcia tego używa się potocznie w odniesieniu do intelektualnych, muzycznych, artystycznych czy literackich

⁴ A. Mirska-Czerwińska, M. Hajdukiewicz, A. Machcewicz, M. Omilanowska, M. Tragarz, L. Sobieska-Jędruszczak, M. Pogorzelska, *Wspólna przeszłość — wspólna przyszłość. Materiały pomocnicze dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2008, s. 11.

wytworów danej społeczności, ale antropologia kultury określa tym mianem wszystkie aspekty życia danej społeczności: wartości, praktyki, symbole, instytucje oraz relacje międzyludzkie.

Elementy kultury⁵:

- znaczenie grupy i jednostki: kto ważniejszy — grupa czy jednostka (ja współzależne vs. ja niezależne)
- władza: ktoś zawsze musi rządzić, tylko kto i jak?
- relacje między płciami: jakie są społeczne role kobiet i mężczyzn oraz ich wzajemne stosunki
- organizacja i przewidywanie przyszłości (orientacja długo- i krótko-terminowa)
- zakorzenienie w tradycji a otwarcie na zmianę
- stosunek do pracy, czy pracuje się po to, aby żyć, czy żyje się, aby pracować?
- wyrażanie emocji (kontrola emocji a spontaniczna ekspresyjność)

Modele kultury:

model kultury jako góry lodowej — opiera się na elementach tworzących kulturę: widocznych (sztuki, piękne, literatura, muzyka, kuchnia, styl ubierania się) oraz ukrytych, stanowiących fundament (historia, normy, wartości, postrzeganie czasu, przestrzeni, przyrody)⁶ modele psychologicznych wymiarów kultury, m.in. Geerta Hofstede'a:

- 1) dystans władzy
- 2) indywidualizm/kolektywizm
- 3) unikanie niepewności

⁵ *Warsztaty kompetencji międzykulturowych — podręcznik dla trenerów*, red. Marzena Lipińska, Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008, s. 30.

⁶ Więcej na ten temat m.in. w: *Uczenie się międzykulturowe. Pakiet szkoleniowy nr 4*, red. Silvio Martinelli, Mark Taylor, Rada Europy i Komisja Europejska, 2000
http://www.ngo.pl/files/biblioteka.ngo.pl/public/ksiazki/Program_Mlodziez/uczenie_miedzykult.pdf

- 4) męskość/kobiecość
- 5) orientacja czasowa⁷

Komunikacja międzykulturowa (ang. *Intercultural Communication*) — oddziaływania między przedstawicielami różnych kultur mające na celu nawiązanie kontaktów pomiędzy nimi i wzajemne poznanie. Pojęcia powiązane z pojęciami: kontekst kulturowy (kultura niskokontekstowa i kultura wysokokontekstowa), szok kulturowy, konflikt kulturowy.

Kompetencje międzykulturowe — wiedza, umiejętności i postawy niezbędne do utrzymywania relacji/komunikacji z przedstawicielami innych kultur. Należy pamiętać, że te same słowa i gesty w różnych kulturach mogą znaczyć zupełnie coś innego. Nie zawsze widzimy i słyszymy to, co ktoś chciał nam przekazać, a czasem widzimy i słyszymy to, czego wcale nie chciał nam przekazać.

Stereotyp — z gr. *stereos* — ‘przestrzenny’, *typos* — ‘wzorzec’, ‘odcisk’ — uogólnione przekonanie dotyczące grup ludzi, a zwłaszcza ich cech psychicznych i osobowości.⁸

Stereotyp to funkcjonujące w świadomości społecznej skrótowe, uproszczone i zabarwione wartościująco wyobrażenie jakichś rzeczy, osób, grup społecznych, instytucji, zjawisk, procesów itp. Często oparte na niepełnej lub fałszywej wiedzy o świecie, utrwalone jednak przez tradycję i nie ulegające zmianom. (*Nowy słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2002).

Stereotypy są częścią natury ludzkiej. Według autora tego pojęcia Waltera Lippmana (1922) są konieczne dla uproszczenia złożonej rzeczywistości.⁹ Każdy z nas ma stereotypy i posługuje się nimi. Nabywamy je już jako dzieci, a potem utrwalamy obserwując i słuchając innych. Na utrwalanie i powstawanie stereotypów wpływ mają m.in. zachowanie i opinie innych ludzi, czy mediów, a często także szkoła. Raz sformułowany stereotyp trudno wykorzeńić, ale świadomość posiadania stereotypów pozwala nad nimi panować, dzięki czemu nie przerodzą się w uprzedzenia i dyskryminację.

⁷ Jw. Warto zapoznać się także z ujęciami proponowanymi przez innych badaczy kultury, m.in.: Edwarda T. Halla, Richarda Gestelanda, Fonsa Trompenaarsa.

⁸ D. Matsumoto, L. Juang, *Psychologia międzykulturowa*, GWP, Gdańsk 2007, s. 94.

⁹ J. Ambrosewicz-Jacobs, *Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych*, Stowarzyszenie Villa Decjusza, Kraków 2003, s. 29.

Wybrane źródła stereotypów: niewiedza, etnocentryzm i egocentryzm, nabyte wzorce postępowania, kategoryzacja społeczna, podniesienie samooceny, przeniesienie agresji¹⁰.

Upředzenie — skłonność do formułowania pochopnych sądów na temat innych na podstawie ich przynależności grupowej (ludzie upředzeni postrzegają innych wyłącznie przez pryzmat stereotypów).

Dyskryminacja — niesprawiedliwe traktowanie innych ze względu na ich przynależność grupową, etniczną, religijną bądź narodową.

Różnica między upředzeniem a dyskryminacją: upředzenie to myślenie, a dyskryminacja to działanie. Dyskryminacja nie zawsze wynika z upředzeń.

Wybrane definicje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej

„Edukacja wielokulturowa to proces oświatowo-wychowawczy, którego celem jest kształtowanie rozumienia odmienności kulturowych — od subkultur we własnej społeczności począwszy, aż po kultury odległych przestrzennie społeczeństw — oraz przygotowanie dialogowych interakcji z przedstawicielami innych kultur. Prowadzić to ma, drogą krytycznej refleksji, ku wzmocnieniu własnej tożsamości kulturowej.” Danuta Markowska¹¹.

Cele edukacji międzykulturowej według Mirosława Szymańskiego:

otwartość wobec świata i porozumienie się w skali światowej między ludźmi o różnej rasie, języku, religii, pochodzeniu, tradycji, stylu życia; zaangażowanie na rzecz pokoju, równości, braterstwa we własnym kraju i na całym świecie; opowiadanie się za sprawiedliwym światem bez wojen, wyzysku, ucisku i głodu; rozbudzenie świadomości ekologicznej¹².

¹⁰ Więcej na ten temat m.in. w: *Warsztaty kompetencji międzykulturowych – podręcznik dla trenerów*, red. Marzena Lipińska, Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008.

¹¹ D. Markowska., *Teoretyczne podstawy edukacji międzykulturowej*, [w:] Kwartalnik pedagogiczny nr 4, 1990, PWN, Warszawa 1990, s.109

¹² Za: I. Czerniejewska, *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*: http://www.pracownia-wielokulturowa.pl/teksty/edukacja_wielokulturowa.pdf

Wiem, rozumiem, działam – edukacja rozwojowa w polskiej szkole

„Edukacja wielokulturowa to ta, która zajmuje się przybliżaniem (...) wielu innych kultur i służy przełamywaniu etnocentrycznego sposobu myślenia oraz stereotypów kulturowych. Termin „międzykulturowa” sugeruje pewną nową jakość — możliwość wspólnego bycia obok siebie, pomimo różnic, zakłada współpracę, współdziałanie. (...) Dlatego obok „wielokulturowości” warto pokazywać i uczyć „międzykulturowości”, czyli umiejętności bycia tolerancyjnym, otwartym na odmienność.”¹³

¹³ *Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela*, red. Anna Klimowicz, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2004, s. 5.

Materiał pomocniczy nr 7

Afryka i Afrykańczycy — mity i fakty

Z *Badania opinii publicznej na rzecz integracji obywateli państw afrykańskich w Polsce* przeprowadzonego w 2010 r. wynika, że Polakom prawie nieznaną jest kultura Afryki. To, co wiedzą na jej temat to głównie stereotypy, często pełne protekcyjnego tonu. Respondenci, którzy brali udział w badaniu, nie potrafili wymienić ani jednego muzyka, pisarza lub filmu pochodzącego z Afryki. Z szerokiego obszaru kulturalnego kojarzono jedynie takie elementy kultury ludowej jak tańce Masajów czy grę na bębnach.

Hasło „Afryka” uruchamiało u respondentów trzy obszary skojarzeń: złe warunki życia, niebezpieczna, niestabilna sytuacja polityczna i piękna, dzika przyroda. Informacje o Afryce docierają do respondentów poprzez programy informacyjne oraz nieliczne programy o tematyce podróżniczej lub przyrodniczej. W programach informacyjnych Afryka jest przedstawiana zawsze w kontekście negatywnym; głodu (Etiopia, Sudan), chorób i epidemii (AIDS, malaria), klęsk żywiołowych (susze), wojen (wojny domowe w Kongo, rzezie plemienne w Ruandzie) itp. Programy przyrodnicze (Discovery) lub podróżnicze (tu szczególnie często przywoływany był program Wojciecha Cejrowskiego) skupiają się natomiast albo na dzikiej przyrodzie, albo na pokazywaniu kultury plemion afrykańskich. Akcentowane są egzotyka i różnice w sposobie życia, z naciskiem na ciekawostki (np. magiczne rytuały). Osobiste doświadczenia kontaktu z Afrykańczykami są wyjątkowo rzadkie. Afrykańczyków w miejscu swojego zamieszkania spotyka tylko 15% Polaków, a 7% kontaktuje się z nimi osobiście.¹⁴

Fakty i mity na temat Afryki i jej mieszkańców przedstawia m.in. materiał przygotowany przez Fundację „Afryka Inaczej” dostępny na stronie:

<http://afryka.org/?showNewsPlus=4729>

¹⁴ Raport dostępny jest na stronie: <http://afryka.org/raport2010>

Materiał pomocniczy nr 8

Instrukcja do pracy w grupach

Waszym zadaniem jest opracowanie koncepcji międzyprzedmiotowego projektu edukacyjnego, który będzie odpowiedzią na istniejący w szkole lub środowisku lokalnym problem mający kontekst wielokulturowy.

- Zastanówcie się, jakie problemy o wielokulturowym kontekście występują w Waszej szkole lub środowisku lokalnym. Spiszcie je. Wybierzcie jeden waszym zdaniem najważniejszy.
- Zastanówcie się, w jaki sposób można przyczynić się do rozwiązania wybranego problemu. Jaka jest rola szkoły? Jaka jest Wasza rola? Jaka rolę mogą odegrać inni nauczyciele?
- Określcie cel projektu edukacyjnego. Czy osiągnięcie tego celu przyczyni się do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły? W jaki sposób?
- Zastanówcie się, jakie działania należy podjąć? Kto powinien się w nie zaangażować? Czy i w jaki sposób należy włączyć rodziców, społeczność lokalną, ekspertów i inne osoby?
- Zastanówcie się, na jakich lekcjach przedmiotowych można realizować te działania? Wskażcie treści nauczania w podstawie programowej poszczególnych przedmiotów, które mogą zostać zrealizowane.
- Zastanówcie się, jaka jest rola uczniów? W jaki sposób włączyć ich w realizację działań?
- Opracujcie szczegółowy plan działań. Wskażcie osoby odpowiedzialne.
- Zastanówcie się, jakie trudności mogą się pojawić w trakcie realizacji projektu. Jak ich uniknąć lub zmniejszyć ich skutki?
- Zaplanujcie ewaluację projektu, która pozwoli Wam na bieżąco analizować jego przebieg, a po jego zakończeniu ocenić, czy założony cel został osiągnięty.
- Zastanówcie się, jakie czynniki zdecydują o sukcesie tego projektu.

Zaprezentujcie wyniki Waszej pracy pozostałym grupom.

Źródło: opracowanie własne.